

Hanna Borne-Januła, Włodzimierz Banasik

Losy zawodowe absolwentów szkół wyższych kształcących kadry dla sektora turystycznego

Ekonomiczne Problemy Usług nr 86, 447-457

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HANNA BORNE-JANUŁA

Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie

WŁODZIMIERZ BANASIK

Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie

LOSY ZAWODOWE ABSOLWENTÓW SZKÓŁ WYŻSZYCH KSZTAŁCĄCYCH KADRY DLA SEKTORA TURYSTYCZNEGO

Wprowadzenie

Turystyka stanowi jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki zarówno na świecie, jaki i w Unii Europejskiej. Konsekwencją strukturalnych przeobrażeń polskiej gospodarki narodowej jest coraz większy udział sektora usług w tworzeniu PKB. Ważną rolę w tym zakresie odgrywa turystyka, która poprzez swoje powiązania z dziesięcioma sektorami gospodarki ma doniosłe znaczenie w tworzeniu dochodu narodowego. W wyniku tych tendencji następuje szybki wzrost zapotrzebowania ze strony pracodawców na pracowników o coraz wyższych kompetencjach. Czynnikiem ludzki jest bowiem najistotniejszym zasobem biorącym udział w tworzeniu usług.

Kształcenie kadr dla potrzeb turystyki i ich profesjonalizacja jest jednym z warunków dostosowania polskich usług turystycznych do standardów UE. O wadze zagadnienia świadczy fakt, że przygotowanie kadr dla turystyki zostało zdefiniowane jako cel strategiczny 2 obszaru priorytetowego w kierunkach rozwoju turystyki w Polsce na lata 2007–2015: „Kwalifikacje i umiejętności zawodowe są kluczową determinantą dla osiągnięcia wysokiej jakości usług turystycznych i wdrażania wysokiej jakości produktów turystycznych. Od jakości

zasobów ludzkich zależą możliwości dostosowawcze do szybko zmieniających się potrzeb rynku”.

Przedstawione wyniki badań dotyczące losów zawodowych absolwentów uczelni turystycznych zostały potraktowane w prezentowanym artykule jako wyznaczniki jakości świadczonych usług turystycznych. A jakość obsługi to przede wszystkim kwalifikacje i profesjonalizm kadry obsługującej ruch turystyczny, także ich zadowolenie i emocjonalne powiązanie z wykonywanym zawodem. Są to ważne czynniki wpływające pośrednio na popyt turystyczny, gdyż ma to duże znaczenie w obsłudze klienta – konsumenta – gościa turystycznego. Elementy te tworzą jakość i standard obsługi turysty. Gość hotelowy powróci do tego samego obiektu, klient do biura podróży, a konsument do restauracji, jeśli kadra będzie kompetentna, a obsługa na wysokim poziomie.

Niniejszy artykuł posługuje się danymi z raportu badań pt. „Losy absolwentów szkół kształcących kadry dla turystyki” wykonanego przez IBC GROUP Central Europe Holding S.A. w Warszawie we wrześniu 2010 roku, zamówionego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki (jeden z autorów artykułu uczestniczył w tych badaniach). W badaniach wykorzystano metodę *Desk research* polegającą na analizie danych wtórnych oraz posłużono się techniką CATI (*Computer Assisted Telephone Interview*), która stanowi połączenie tradycyjnego wywiadu ankietarskiego realizowanego przez telefon z komputerowym zarządzaniem doborem próby i przebiegiem wywiadu. Badanie techniką CATI zostało zrealizowane wśród absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych kształcących kadry dla gospodarki turystycznej oraz wśród pracodawców reprezentujących branże: gastronomiczną, hotelarską i turystyczną.

Celem niniejszego artykułu jest diagnoza zmian strukturalnych i dynamicznych losów zawodowych absolwentów szkół wyższych o kierunku turystyka i rekreacja, przy jednoczesnym wykazaniu ich zawodowych kompetencji.

Zrealizowana próba absolwentów szkół wyższych liczyła 500 respondentów. Zastosowano schemat losowania warstwowego proporcjonalnego. Otrzymana próba spełnia wymogi pełnej reprezentatywności. Analizę merytoryczną przygotowano w oparciu o dane z edycji badawczej z roku 2010, ale także dla porównania posłużono się danymi z lat 2003 i 2007.

1. Struktura badanej próby

W badaniach wzięli udział absolwenci:

- uczelni publicznych (6%) oraz niepublicznych (94%) prowadzących kierunek turystyka i rekreacja;
- studiów niestacjonarnych (70,2%), studiów stacjonarnych (29,6%) oraz wieczorowych (0,2%);
- studiów licencjackich I stopnia (82%), studiów magisterskich II stopnia (14%) oraz jednolitych 5-letnich studiów magisterskich (4%);
- głównie o ukończonej specjalizacji: hotelarstwo i gastronomia (23,6%), turystyka i rekreacja (15,4%), obsługa ruchu turystycznego (13%), zarządzania turystyką (18,4%).

Jeżeli chodzi o płeć badanych, to kobiety stanowiły 58% respondentów, a mężczyźni – 42%.

2. Kompetencje i umiejętności

Tabela 1

Ocena przygotowania do pracy zawodowej uzyskanego w trakcie nauki
w 2010 roku

Ocena przygotowania	N = 500	%
Celująco	5	1,0
Bardzo dobrze	142	28,4
Dobrze	288	57,6
Dostatecznie	51	10,2
Miernie	10	2,0
Niedostatecznie	4	0,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Losy absolwentów szkół kształcących kadry dla turystyki*, IBC GROUP Central Europe Holding S.A., Warszawa 2010, na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki.

Ponad połowa absolwentów dobrze oceniła swoje przygotowanie zawodowe, 1/3 bardzo dobrze, a co siódmy badany wyraził opinię negatywną.

Tabela 2

Ocena przydatności zdobytych umiejętności praktycznych (%); N =500

Ocena	2010	2007	2003
Bardzo przydatne	22,6	54,6	27,0
Raczej przydatne	31,6	25,6	47,0
Raczej nieprzydatne	14,0	4,8	6,8
W ogóle nie przydatne	19,0	2,2	5,0
Trudno powiedzieć	12,8	12,8	14,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Losy absolwentów...*

Odnosnie przydatności umiejętności praktycznych zdobytych w ramach studiów dominują oceny pozytywne (szczególnie w roku 2007 – 81%). Należy jednak zauważyć wzrost krytycznych ocen – z 7% w roku 2007 poprzez 12% w roku 2003 do 33% w roku 2010.

Kolejnym pytaniem skierowanym do absolwentów z roku 2010 dotyczyło stopnia wykorzystania tych umiejętności w obecnej pracy zawodowej. Uzyskane wyniki są następujące:

- 27% – tak, wykorzystuję;
- 27% – wykorzystuję tylko częściowo;
- 32% – nie wykorzystuje ich;
- 14% – obecnie nie pracuje.

Jedna trzecia absolwentów nie wykorzystuje w pracy zawodowej umiejętności praktycznych pozyskanych w trakcie studiów.

W badaniach poruszono problem znajomości języków obcych.

Zdecydowanie dominuje znajomość języka angielskiego. Język niemiecki był bardziej znany absolwentom z lat 2003 i 2007 roku (60%), niż z ostatnich lat (44,6%). Z kolei odwrotna sytuacja występuje w przypadku języka rosyjskiego i hiszpańskiego. Z badań również wynikało, że stopień znajomości języków obcych w mowie i piśmie w przypadku języków wiodących jest zadowalający. W porównaniu z badaniami w roku 2003 i 2007 absolwenci szkół wyższych częściej podejmują naukę języków obcych w ramach kursów prywatnych i wyjazdów za granicę.

Tabela 3

Znajomość języków obcych (%); N =500

Języki	2010	2007	2003
Angielski	96,2	94,2	95,8
Niemiecki	44,6	60,0	60,4
Rosyjski	25,2	18,6	17,6
Hiszpański	15,8	7,2	8,2
Francuski	9,6	15,0	16,6
Włoski	7,8	9,2	4,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Losy absolwentów...*

Wśród absolwentów 45,4% z 2010 roku zakończyło edukację, 54,6% kontynuuje naukę w ramach dwuletnich studiów uzupełniających magisterskich, z tego 37,4% w szkołach publicznych oraz 62,6% w szkołach niepublicznych. Trzy czwarte absolwentów kontynuujących studia wybrało w dalszym ciągu ten sam profil, czyli kierunek turystyka i rekreacja. Pozostali zmienili profil kształcenia, wybierając następujące kierunki studiów: zarządzanie i marketing, administrację/administrację publiczną, ekonomię, finanse i bankowość/ rachunkowość, politologię, stosunki międzynarodowe czy pedagogikę.

Głównymi przyczynami zmiany profilu kształcenia były:

- rozszerzenie kwalifikacji – 43,5%;
- zmiana zainteresowań – 16,1%;
- pracuję w innym zawodzie – 14,4%;
- zdobycie dwóch zawodów – 11,3%;
- wyższe płace w innych branżach – 8,7%;
- brak perspektyw w branży turystycznej – 4,8%.

3. Pracujący absolwenci

W porównaniu z poprzednimi edycjami badania zwiększył się odsetek pracujących absolwentów szkół wyższych po kierunku turystyka i rekreacja. W stosunku do roku 2003 wzrósł on o 18 punktów procentowych, natomiast w stosunku do roku 2007 także – o 12 punktów procentowych. W roku 2010

podjęło pracę zawodową $\frac{3}{4}$ absolwentów, podczas gdy w roku 2003 niecałe dwie trzecie.

4. Zatrudnienie zgodne z przygotowaniem zawodowym

Spośród badanych absolwentów szkół wyższych z 2010 roku po kierunku turystyka i rekreacja 37% podjęło pracę zgodną z przygotowaniem zawodowym, a 63% spośród nich nie uczyniło tego. Okres poszukiwania pracy bezpośrednio po ukończeniu studiów głównie zamykał się w okresie jednego miesiąca. Podobna sytuacja miała miejsce we wszystkich edycjach badawczych.

Tabela 4

Forma zatrudnienia (%); N = 500

Forma zatrudnienia	2010	2007	2003
Umowa o pracę na czas nieokreślony	38,8	42,0	46,8
Umowa o pracę na czas określony	34,3	34,3	38,3
Umowa zlecenie	16,8	7,7	5,0
Własna działalność gospodarcza	7,4	7,0	2,8
Umowa stażowa	2,0	7,7	6,4
Umowa o dzieło	0,8	0,7	0,7
Umowa menedżerska	0,7	0,7	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Losy absolwentów...*

Wśród absolwentów dominuje zatrudnienie na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony oraz określony. Zwiększyła się frakcja umów na zlecenie – z 5% w roku 2003 do 16,8% w roku 2010. Zmniejszeniu uległa natomiast forma umowy stażowej.

W 2010 roku w porównaniu do poprzednich edycji badań wzrósł odsetek osób pozyskujących pracę przez kontakt, polecenie znajomych czy rodziny (z 25,5% do 37,8%), natomiast obniżył się poziom wartości obrazujących samodzielność, bezpośrednie poszukiwanie pracy (z 38,3% do 26,9%). Należy zauważyć, że wzrosła rola Internetu (z 1,4% w roku 2003 do 17,5% w roku 2010), a obniżyła się forma pozyskiwania pracy poprzez ogłoszenia w gazecie oraz poszukiwania pracy przez urząd pracy.

Tabela 5

Najczęstsze sposoby uzyskania pracy zgodnej z przygotowaniem zawodowym
(%)

Sposoby uzyskania pracy	2010	2007	2003
Poprzez polecenie/znajomość/rodzinę	37,8	23,1	25,5
Poprzez własne działanie (szukanie bezpośrednio w różnych miejscach z zapytaniem o możliwość zatrudnienia)	26,9	32,7	38,3
Poprzez ogłoszenia w Internecie	17,5	15,4	1,4
Założenie własnej firmy	5,6	4,2	4,3
Ogłoszenia w gazecie	3,8	9,1	15,6
Przez urząd pracy	2,3	8,4	9,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Losy absolwentów...*

Miejscami zatrudnienia absolwentów z 2010 roku były:

- firmy usługowe – 22,3%;
- hotel/pensjonat – 13,1%;
- restauracja – 10,9%;
- administracja państwowa/samorządowa – 3,3%;
- biuro podróży/agencja turystyczna – 2,8%;
- szkoła/ uczelnia wyższa – 1,8%;
- informacja turystyczna – 0,5%;
- organizacja turystyczna – 0,3%.

Zdziwienie budzi fakt, że tylko 3,6% absolwentów podejmuje zatrudnienie w branży turystycznej.

Absolwenci uznali wykonywaną pracę zgodną z przygotowaniem zawodowym za atrakcyjną i raczej atrakcyjną (od 95,8% w roku 2003 poprzez 94,4% w roku 2007 do 86,5% w roku 2010). A zatem atrakcyjność pracy w roku 2010 w opinii absolwentów wyraźnie uległa obniżeniu.

Tabela 6

Czynniki decydujące o atrakcyjności pracy (%); N = 500

Czynniki decydujące o atrakcyjności pracy	2010	2007	2003
Przyjazna atmosfera w pracy	62,7	31,1	75,6
Kontakt z ludźmi	61,7	4,4	-
Możliwość dalszego rozwoju	61,2	41,5	45,9
Wysokie płace	56,3	28,1	34,1
Dogodne godziny pracy	53,6	23,0	51,1
Możliwość nawiązywania nowych znajomości	48,5	31,1	46,8
Samodzielność	45,7	5,2	-
Możliwość awansu	41,6	11,1	34,8
Praca zgodna z zainteresowaniami	40,6	11,1	2,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Losy absolwentów...*

Wszystkie czynniki uzyskały zdecydowanie wyższe wartości w roku 2010 niż w pomiarach z lat 2003 i 2007.

W porównaniu z danymi z lat 2003 i 2007 nadal utrzymuje się wśród absolwentów szkół wyższych wysoki poziom zadowolenia z wykonywanej pracy (w roku 2010 – 91,6%; w roku 2007 – 95,1%; w roku 2003 – 97,2%).

5. Zatrudnienie niezgodne z przygotowaniem zawodowym

Aż 63% absolwentów szkół wyższych po ukończonym kierunku turystyka i rekreacja pracuje niezgodnie z przygotowaniem zawodowym. Główną przyczyną podjęcia takiego zatrudnienia była okazja podjęcia pracy w innej branży (36,5% w roku 2010; 40,3% w roku 2007; 50,3% w roku 2003). Zauważalny jest wyraźny spadek – o 13 punkty procentowe tego czynnika w roku 2010 w porównaniu z rokiem 2003.

Kolejny motyw to satysfakcjonujące zarobki (od 22,4% w roku 2003 poprzez 18,3% w roku 2007 do 16,5% w roku 2010). Tutaj także występuje podobna tendencja, jak w pierwszym przypadku.

Trzecia istotna przyczyna podejmowania zatrudnienia niezgodnego z przygotowaniem zawodowym to brak pracy w branży turystycznej/hotelarskiej/gastronomicznej – w roku 2003 było aż 57,1% takich wskazań, w roku 2007 już tylko 29,8%, zaś w roku 2010 stanowiły one tylko 14,9%. Na-

leży jednak zaznaczyć, że sporo wskazań (20%) 2010 roku dotyczyło takich elementów, jak: zmiana zainteresowań, chęć posiadania własnej firmy czy możliwość pogodzenia pracy z nauką.

Absolwenci najczęściej podejmowali pracę w następujących branżach:

- handel – 21,4%;
- usługi – 14,5%;
- finanse/bankowość – 8,0%;
- administracja – 6,4%;
- budownictwo – 5,6%.

Absolwenci uważają, że podjęta przez nich praca niezgodna z kierunkowym przygotowaniem zawodowym jest również atrakcyjna – i to zarówno w roku 2003 (80%), jak i w 2007 (77,5%) oraz w 2010 (86%).

Najważniejszymi czynnikami decydującymi o atrakcyjności tego zatrudnienia w opinii absolwentów są:

- przyjazna atmosfera w pracy – 62,7%;
- kontakt z ludźmi – 61,7%;
- możliwość dalszego rozwoju – 61,2%;
- wysokie płace – 56,3%;
- dogodne godziny pracy – 53,6%;
- możliwości nawiązywania nowych znajomości – 48,5%;
- samodzielność – 45,7%;
- możliwość awansu – 41,6%.

W porównaniu z danymi z lat 2003 i 2007 nadal utrzymuje się wśród absolwentów szkół wyższych wysoki poziom zadowolenia z wykonywanej pracy niezgodnej z profilem ukończonej uczelni (w roku 2003 – 83,4%; w roku 2007 – 84,8%; w roku 2010 – 91,6%).

A zatem pytanie, czy absolwenci ci dokonaliby takiego samego wyboru kierunku kształcenia, czyli kierunku turystyka i rekreacja?

Tabela 7

Ocena wyboru kształcenia kierunkowego (%); N = 500

Ocena	2010	2007	2003
Nie, dokonałbym takiego samego wyboru	41,4	31,4	15,8
Tak, dokonałbym takiego samego wyboru	58,6	68,6	84,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Losy absolwentów...*, *op. cit.*

Zauważyć można znaczny spadek (o 25 punktów procentowych między rokiem 2003 i 2010) przekonania absolwentów o słuszności wyboru kierunku studiów.

Uwagi końcowe

Ogólnie absolwenci szkół wyższych po kierunku turystyka i rekreacja pozytywnie oceniają przygotowanie do pracy zawodowej uzyskane w trakcie nauki. W stosunku do lat 2003 i 2007 należy zauważyć wzrost krytycznych opinii badanych absolwentów odnośnie poziomu umiejętności praktycznych nauczanych w ramach studiów. Zdobyte w trakcie nauki umiejętności praktyczne wykorzystuje w pracy jedynie jedna trzecia absolwentów.

Wśród absolwentów szkół wyższych zwiększyła się liczba decyzji o kontynuowaniu nauki, głównie na kierunkach związanych z turystyką i rekreacją, ale na wyższym poziomie (II stopień) i przede wszystkim w uczelniach niepublicznych. Wśród przyczyn podjęcia dalszej edukacji dominują argumenty związane z pragnieniem podniesienia kwalifikacji zawodowych, zaś najważniejszymi motywami wyboru nowego kierunku studiów są: zmiana zainteresowań oraz rozszerzenie kwalifikacji zawodowych.

W porównaniu z poprzednimi edycjami badań zwiększył się odsetek pracujących absolwentów szkół wyższych po kierunku turystyka i rekreacja. W roku 2010 pracę zawodową podjęło $\frac{3}{4}$ absolwentów, podczas gdy w roku 2003 – niecałe dwie trzecie.

Spośród badanych absolwentów szkół wyższych z 2010 roku po kierunku turystyka i rekreacja pracę zgodną z przygotowaniem zawodowym podjęło 37%, a nie zrobiło tego 63%.

W porównaniu do lat 2003 i 2007 zwiększył się odsetek absolwentów szkół wyższych podejmujących pracę zgodną z przygotowaniem zawodowym. Struktura formy zatrudnienia absolwentów zachowuje względną trwałość przy wyraźnym zwiększeniu frakcji zatrudnionych na podstawie umowy zlecenia i spadku zatrudnionych na podstawie umowy stażowej. Najczęstszym sposobem pozyskiwania pracy zgodnej z profilem kształcenia jest kontakt przez polecenie, znajomych lub rodzinę. Zauważa się obniżenie poziomu wartości obrazujących samodzielne, bezpośrednie poszukiwania pracy. W porównaniu do poprzednich edycji nadal utrzymuje się wśród absolwentów wysoki poziom zadowolenia z wykonywanej pracy.

Ponad połowa absolwentów pracuje na stanowisku pracy nie związanym z wykształceniem kierunkowym. Wydaje się, że nabiera tutaj znaczenia zmiana zainteresowań oraz czynniki osobiste i rodzinne. Absolwenci najczęściej podejmują pracę w handlu i w sektorze usług. W porównaniu z danymi z lat 2003 i 2007 nadal utrzymuje się wśród absolwentów wysoki poziom zadowolenia z wykonywanej pracy niezgodnej z przygotowaniem zawodowym.

W badaniach z lat 2003 i 2007 oraz 2010 wyraźnie ujawnia się spadek przekonania absolwentów o słuszności wyboru kierunku studiów turystyka i rekreacja.

Absolwenci, którzy podjęli pracę zgodną z przygotowaniem zawodowym, mają świadomość, że pozyskane przez nich kwalifikacje zawodowe przyczynią się do podwyższenia szeroko pojętej jakości obsługi ruchu turystycznego, a tym samym wpłyną na zwiększenie popytu turystycznego.

THE HIGHER EDUCATIONAL GRADUATES AND THEIR CARRIER STORIES FOR TRAINING THE STAFF IN THE TOURISM SECTOR

Summary

The article presents the carrier stories of the professional graduates who have completed the field of studies in tourism and recreation. Issues include: assessment of competencies and skills acquired during their studies, continuing education, employment characteristics consistent and not consistent with professional preparation: type of employment, ways of job searching, the degree and the factors determining the attractiveness of work, place of employment, level of job satisfaction, the degree of conviction of the rightness of the choice field of study.

Translated by Hanna Borne-Januła